

SECURE HAVEN EN VEILIGHEID

I INLEIDING

Het project Secure Haven heeft alles met veiligheid en veiligheidspercepties te maken. Daarom is er bij de uitvoering van het project ruimte ingepland om aandacht te besteden aan achtergrondvragen die een rol kunnen spelen bij zowel de beoordeling van veiligheidsvragen als bij de beleidsmatige afwegingen die in het kader van Secure Haven gemaakt moeten worden. De bezinning op deze veiligheidsvragen heeft geresulteerd in twee papers. Beide papers hebben gemeen dat ze wat op afstand staan van de concrete inhoud van het project Secure Haven. Het zijn pogingen tot reflectie: waar hebben we het over als we over veiligheid praten?

De eerste paper (*Perspectieven op veiligheid*) is geschreven in het kader van het Werkpakket 2000 dat gericht is op de beleidsmatige implementatie van Secure Haven. Deze tekst behandelt vooral enige theoretische en normatieve/ideologische thema's die relevant (kunnen) zijn bij de ontwikkeling en uitvoering van veiligheidsbeleid. Dit document eindigt met het benoemen van enkele mogelijke dilemma's bij het ontwerp van Secure haven.

De tweede paper (*Met Lego op weg naar Veiligheid 2.0*) heeft het karakter van een filosofisch essay. Deze tekst is meer direct gericht op de ontwikkeling van Secure Haven. Het idee om deze tekst te schrijven kwam voort uit de behoefte van projectmedewerkers om nader te reflecteren op enkele dilemma's waarmee zij bij de uitvoering van het project en in interne en externe discussie mee geconfronteerd werden. Deels bouwt de tekst voort op *Perspectieven op veiligheid*, deels zijn – in essayistische vorm – keuzes gemaakt en posities bepaald in een aantal dilemma's.

Dit essay is uitgemond in een *Veiligheidsfilosofie in een notendop*, dat de afsluiting vormt van dit document over “Veiligheid en Secure Haven”.

II **NORMATIEVE PERSPECTIEVEN OP VEILIGHEID** **Koos van der Bruggen**

1. Probleemstelling

“New York, Madrid, Londen: een terroristische aanslag kan duizenden slachtoffers tot gevolg hebben en hele samenlevingen ontwrichten. Helaas is ook Nederland kwetsbaar. De toenemende dreiging maakt een steeds scherpere samenwerking tussen de vele regionale en landelijke terrorismebestrijders noodzakelijk. Om deze samenwerking te verbeteren en te coördineren, is de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb) benoemd.”(NCTB-website)

“De kans dat Nederland geconfronteerd wordt met een terroristische aanslag wordt op dit moment als reëel ingeschat. In het laatste Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland wordt vastgesteld dat het dreigingniveau substantieel is. Dit dreigingniveau is, oplopend gezien, het derde niveau uit het viertal mogelijke algemene dreigingniveaus: minimaal, beperkt, substantieel en kritiek” (website BZK).

Steeds meer confronteren overheidsinstellingen ons met de veiligheidsrisico's die wij als gewone burgers zouden lopen gegeven toenemende terrorismedreiging criminaliteit en , tal van andere gevaren die ons zouden bedreigen. We worden niet alleen gewaarschuwd, maar daarnaast zijn de afgelopen jaren tal van maatregelen genomen. Ook het project Secure Haven zou niet ontwikkeld zijn zonder de centrale aandacht die het veiligheidsvraagstuk de afgelopen jaren heeft gekregen. Deze notitie begint daarom met een overzicht van een aantal actuele ontwikkelingen,. Deze ontwikkelingen hebben onder meer geleid tot nieuwe veiligheidsconcepten. De notitie eindigt dan met de behandeling van enkele normatieve vragen die opkomen met betrekking tot veiligheid en veiligheidsbeleid:.

Normatieve vragen

- ?

2. Actuele ontwikkelingen en debatten

Vanwege de gebeurtenissen van 11 september 2001 was ineens alle aandacht gericht op de bedreigingen van het wereldwijde terrorisme door radicale moslims. En natuurlijk is dat begrijpelijk: de aanval op New York en Washington kreeg elders een vervolg (bijv. Madrid 2004, Londen 2005). En hier in Nederland maakte de moord op Theo van Gogh veel indruk. Deze gebeurtenissen leidden nationaal en internationaal tot tal van maatregelen.

Daarnaast zijn er meerdere redenen waarom veiligheid zo centraal in de belangstelling is komen te staan:

- Kleine en grote criminaliteit leiden meer dan voorheen tot gevoelens en ervaringen van onveiligheid;
- Binnenlandse rampen (Volendam, Enschede) richtten de aandacht op 'gewone' veiligheidsrisico's;
- Er is toenemende aandacht voor milieurampen, bijvoorbeeld ten gevolge van klimaatveranderingen.

Rol van de overheid

Een van de opvallende reacties op al deze veiligheidsproblemen was een (hernieuwd) beroep op de verantwoordelijkheid van de overheid en een herwaardering voor de rol van de staat als

uiteindelijke hoeder van die veiligheid. Kort na 11 september schrijft Francis Fukuyama heel treffend dat Microsoft geen vliegdekschepen stuurt¹. Daar is dan toch een staat met een geweldsmonopolie voor nodig. De nieuwe veiligheidsvragen hebben geen einde gemaakt aan de tendensen naar liberalisering en globalisering, maar wel duidelijk gemaakt dat er domeinen zijn, waarin toch in de eerste plaats een publieke en politieke verantwoordelijkheid geldt. En die verantwoordelijkheid wordt – meer dan in het verleden – doorvertaald naar lagere overheden. Natuurlijk ligt de verantwoordelijkheid voor politietaken op lokaal en regionaal vlak. Maar onder de noemer integrale veiligheid is die taakstelling de afgelopen jaren aanzienlijk opgerekt. Vrijwel elke gemeente heeft momenteel een bredere directie veiligheid of – in kleinere gemeenten – een medewerker veiligheid (en dan gaat het niet over de plaatselijke veldwachter).

Op nationaal gebied is in Nederland de Nationale Coördinator Terrorisme bestrijding benoemd die met een eigen bureau inmiddels het centrale adres is geworden voor dit beleid. Onder meer met een “actueel dreigingniveau” dat kan variëren van minimaal via beperkt en substantieel tot kritiek, wordt de burger geïnformeerd over de risico’s op een terroristische aanslag. Onlangs stelde de Algemene Rekenkamer dat de NCTB onvoldoende duidelijk heeft gemaakt of de talrijke door haar voorgestelde maatregelen ook uitvoerbaar zijn. De Rekenkamer waarschuwt voor capaciteitsproblemen.² Deze waarschuwing is een illustratie van de illusie van maakbaarheid en voorspelbaarheid die wellicht wordt opgeroepen in het nieuwe veiligheidsklimaat.

Ook in de onderzoekswereld is veiligheid een “hot issue” geworden. Nieuwe instituten en projecten komen in rap tempo van de grond. Zoals gezegd kan ook het project Secure Haven gezien worden als een uitvloeisel van de toegenomen aandacht voor veiligheid.

Maar de afgelopen jaren zijn er meer publicaties verschenen die ingaan op mogelijke eenzijdige of vertekende reacties op de veiligheidsproblematiek. Een bekend voorbeeld is de publicatie *De veiligheidsutopie* van Hans Boutellier³, die zich vooral concentreert op criminaliteit en strafrecht. Hij plaatst een aantal vragen bij de – door sommige politici als haalbaar omschreven - utopie dat alle onveiligheid in de samenleving zou kunnen worden weggenomen. Deze veiligheidsutopie staat in contrast met het onder meer door de Duitse socioloog Ulrich Beck ontwikkelde concept van “risicosamenleving” als aanduiding voor onze hedendaagse samenleving.⁴ Dat concept heeft overigens ook betrekking op andere risico’s van onze technologische samenleving (bijv. milieu, gezondheid). Een belangrijke stelling van Beck is dat overheden niet (meer) in staat zijn om alle mogelijke risico’s af te dekken. Toch komt deze realiteit in de beeldvorming vaak niet terug. Om aan het verwachtingspatroon van veel burgers te voldoen wordt impliciet en soms ook expliciet de indruk gewekt dat de veiligheid maakbaar is. Wel wordt daarbij de burger medeverantwoordelijk gemaakt, getuige bijvoorbeeld de advertentiecampagnes van de NCTb waarin leraren, conducteurs, en bedrijfsleiders in het kader van de campagne “Nederland tegen terrorisme” worden opgeroepen om te letten op bijvoorbeeld signalen van radicalisering.

¹ Francis Fukuyama (2002), “De staat is terug.”. In: *Na de aanval. De wereld sinds 11 september*. Amsterdam/Rotterdam., p. 229-235.

² <http://www.rekenkamer.nl/>

³ Hans Boutellier (2002): *De veiligheidsutopie. Hedendaags onbehagen en verlangen rond misdaad en straf*. Den Haag.

⁴ Beck, Ulrich (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. London

3. Veiligheidsbegrippen en -concepten

De zorg voor veiligheid behoort tot de kerntaken van een overheid. Daartoe staan de overheid vele middelen ter beschikking: wetgeving, toezicht, screening etc. In laatste instantie heeft de overheid ook het geweldsmonopolie. Zij, en zij alleen, is gerechtigd geweld te gebruiken via de inzet van politie of leger. Het gebruik van dit gewelddmiddel is aan vele voorwaarden en beperkingen gebonden. Dat geldt overigens ook voor andere maatregelen die de overheid kan nemen om de veiligheid te bevorderen. Een voorbeeld dat in het kader van het project Secure Haven herhaaldelijk wordt opgevoerd betreft de privacy. Hoe ver mag de overheid gaan met het nemen van maatregelen die de privacy of de persoonlijke levenssfeer kunnen aantasten?

Veiligheid staat hoog op de nationale en internationale agenda, maar ook steeds vaker op de lokale agenda. Het project Secure Haven is daarvan een voorbeeld. Veiligheid is een begrip met een positieve connotatie. Dat is de afgelopen decennia niet altijd zo geweest. In de jaren zeventig en tachtig werd veiligheid door velen vooral gezien als het domein van de voorstanders van (meer) bewapening en afschrikking. Het ging dan om de bescherming van de gevestigde (kapitalistische) belangen. Van mensen die zich zorgen maakten over de veiligheid op straat werd wel gezegd dat ze wellicht beter een andere krant zouden moeten gaan lezen. Dit wantrouwen werd overigens wel gevoed door het feitelijk misbruik dat in die jaren van het begrip veiligheid werd gemaakt in tal van landen. Zo werden de beruchte dictaturen in Latijns Amerika (Chili, Argentinië) gelegitimeerd door de “Ideologie van de Nationale Veiligheid”. Met een beroep op de nationale veiligheid die bedreigd zou worden door het communistische gevaar werden tal van tegenstanders van het regime gevangen genomen, gemarteld en gedood.⁵

Integrale en maatschappelijke veiligheid

De aandacht voor de vele aspecten van veiligheid heeft een vertaling gekregen in begrippen als “integrale veiligheid” en “maatschappelijke veiligheid”.

“Integrale veiligheid streeft naar een allesomvattende aanpak die rekening houdt met alle mogelijke factoren die de veiligheid kunnen bedreigen of bevorderen” (Pleysier, 2008, p. 36). Een van de gevolgen is een verschuiving van veiligheid als een taak van vooral de politie (en voor externe veiligheid het leger) naar een veel bredere (mede)verantwoordelijkheid voor tal van publieke en private partijen.⁶ Pleysier wijst er in navolging van Cachet en Ringeling⁷ op dat integrale veiligheid een modeterm is geworden. Dit zou kunnen leiden tot misbruik of oneigenlijk gebruik van de notie. Onder het mom van integrale veiligheid – en wie is daar nu tegen? – zouden wellicht maatregelen kunnen worden genomen die andere waarden (zoals privacy) aantasten. In elke samenleving is het balanceren tussen de realisering van meerdere waarden, waarvan veiligheid er een is. Mooie etiketten als integrale veiligheid kunnen die balans verstoren.

⁵ “Er zijn continentale golven van militaire interventie te onderscheiden. De beurskrach van 1929 leidde tot een serie staatsgrepen. Een veel heftiger golf volgde in de jaren zestig en zeventig. Het was volop Koude Oorlog, op Cuba was Fidel Castro aan de macht gekomen en in veel landen waren linkse partijen of guerrillabewegingen in opkomst. Om dit gevaar te keren, pasten de militairen de totalitaire doctrine van de Nationale Veiligheid toe, die alle excessen rechtvaardigde in naam van het hoogste goed, de veiligheid. Die doctrine is allesbehalve dood: ze is de hoofdofficieren van nu tijdens hun opleiding met de paplepel ingegoten.” Jan van der Putten, : http://www.noticias.nl/achtergrond_artikel.php?id=309

⁶ Pleysier, S. (2008). 'Integrale veiligheid' als dogma? Grenzen aan het heersende veiligheidsdiscours. In: *Tijdschrift voor Veiligheid*, 7, 1, 34-46, p. 36

⁷ Cachet, A. & A.B. Ringeling (2004) ‘Toekomst veiligheid en veiligheidszorg’. In: E.R. Muller (red.), *Veiligheid. Studies over inhoud, organisatie en maatregelen*. Alphen aan den Rijn: Kluwer, 663-676, p. 659..

De Onderzoeksschool Maatschappelijke Veiligheid geeft bij de beschrijving van haar missie de volgende omschrijving van maatschappelijke veiligheid. “Maatschappelijke veiligheid heeft betrekking op alle facetten van menselijk samenleven, zoals wonen, werken, gezondheid, milieu, en andere mogelijkheden tot participatie aan maatschappij en democratische rechtsstaat. Maatschappelijke veiligheid impliceert ook bescherming tegen dreigingen, zoals calamiteiten, eigenrichting, criminaliteit, en overheidswillekeur”.⁸ Wat opvalt in deze omschrijving is dat terroristische dreigingen niet genoemd worden. Het gaat toch vooral om kleinschalige lokale bedreigingen. Ook in het kader van Secure Haven worden deze aspecten expliciet meegenomen, vooral omdat ze in de veiligheidsbeleving van veel mensen als belangrijker en urgenter worden ervaren dan terroristische bedreigingen. Maar uiteraard is er daarnaast aandacht voor de gevaren die van mogelijke terroristische dreigingen kunnen uitgaan, zeker in de internationale zone waarvoor Secure Haven ontwikkeld wordt.

Veiligheidsopvattingen in internationaal perspectief

Ook waar het gaat om de internationale betrekkingen is er een tendens om veiligheidsconcepten te verbreden. Waar in het verleden veiligheid eigenlijk alleen betrekking had op de veiligheid van de staat en de veiligheid van burgers in die staat daarvan hoogstens een afgeleide was, daar heeft de afgelopen jaren een verschuiving en verbreding plaats gevonden naar het concept “human security”. “While national security focuses on the defence of the state from external attack, human security is about protecting individuals and communities from *any* form of political violence. Human security and national security should be—and often are—mutually reinforcing. But secure states do not automatically mean secure peoples. Protecting citizens from foreign attack may be a necessary condition for the security of individuals, but it is not a sufficient one”.⁹ Er is zelfs een visie op human security die het begrip nog verder oprekt en er ook de bescherming tegen bijv. epidemieën of natuurrampen onder laat vallen. Opnieuw geldt hier de vraag in hoeverre deze ambities ook kunnen worden waar gemaakt en – als dat al het geval is – onder welke politiek-organisatorische en financiële voorwaarden dat het geval is. Aspecten van “human security” hebben – weliswaar niet onder die naam - ook aandacht gekregen in bijv. het project ‘Nationale risico beoordeling’ van het Sociaal Cultureel Planbureau.

Spanning tussen security en safety

Zeker sinds de rampen van Enschede en Volendam is er meer aandacht gekomen voor niet aan intentioneel menselijk ingrijpen gerelateerde bedreigingen van de veiligheid. Het gaat dan om ongelukken, rampen die veroorzaakt worden door natuurlijke oorzaken, mechanisch falen of menselijk falen. In de Engelse taal wordt dit aspect van veiligheid meestal met safety aangeduid, terwijl intentioneel menselijk handelen gekoppeld is aan het begrip security. Wat vanuit een normatief perspectief aandacht verdient is dat er soms met elkaar strijdige beleidsrichtlijnen kunnen bestaan. Zo is na de rampen van Enschede en Volendam besloten om op de websites van de provincies met risicokaarten de locaties aan te geven waar potentieel gevaarlijke situaties kunnen ontstaan (zoals de Maasvlakte, Hoogovens). Vanuit het oogpunt van beveiliging tegen mogelijke terroristische aanslagen is dat echter een richtlijn die het risico zou kunnen verhogen: het biedt mogelijke aanslagplegers de gelegenheid om het betreffende gebied nauwkeurig in kaart te brengen.

Objectieve en subjectieve veiligheid

⁸ <http://www.omv.nl/Website/Dutch/frameset-missie.html>

⁹ <http://www.humansecurityreport.info/index.php?option=content&task=view&id=24&Itemid=59>

Onder objectieve veiligheid wordt verstaan de mate van veiligheid die in een samenleving (land, stad, buurt) bestaat op basis van een zo realistisch mogelijke inschatting van de bedreigingen en risico's. Uiteraard is dat niet altijd in harde cijfers weer te geven, maar het is mogelijk om vrij betrouwbare risico-inschattingen te maken, bijvoorbeeld gebaseerd op statistische gegevens.

Onder subjectieve veiligheid wordt de mate van veiligheid verstaan die burgers ervaren. Subjectieve veiligheid hoeft niet altijd gerelateerd te zijn aan de objectieve veiligheid. Hier gaat het om de vraag hoe veilig betrokkene zich voelen. En dan kan het voorkomen dat mensen zich minder veilig voelen dan hun objectieve situatie zou toelaten. Vaak zijn ervaringen uit het verleden of meer persoonlijke factoren hierop van invloed. Maar ook de invloed van media mag niet worden onderschat. Abonnees van kranten die veel aandacht besteden aan (lokale) criminaliteit zullen zich minder veilig voelen dan niet-abonnees.

4. Ideologische en normatieve vragen

In het algemeen geldt dat meer en ingrijpender veiligheidsmaatregelen geaccepteerd zullen worden indien de dreiging groter wordt geacht. Daar dient een analyse naar de veiligheidsmaatregelen dan ook te starten: welke bedreigingen zijn er, hoe groot is de kans dat deze bedreigingen uitgevoerd worden, zijn voor alle soorten bedreigingen dezelfde veiligheidsmaatregelen nodig? Daarnaast is er een aantal meer normatieve vragen:

-
- Hoe terecht is de aandacht voor al die verschillende aspecten van veiligheid? Is er sprake van 'over-exposure'? Krijgt veiligheid wellicht een hype-karakter?
- Hebben veiligheidsmaatregelen wellicht neveneffecten of onbedoelde effecten?
- Wordt de aandacht voor veiligheidsvraagstukken gebruikt voor oneigenlijke politieke of beleidsmatige doelstellingen?
- Leidt de aandacht voor veiligheidsaspecten wellicht af van aandacht en zorg voor andere relevante aspecten

Een alomvattend antwoord op deze vragen overstijgt het bestek van deze notitie. Wel is het mogelijk om te wijzen op enkele 'valkuilen' die opdoemen bij de invulling en uitvoering van veiligheidsbeleid.

- **Tunnelvisie**

In de rechtspraak zijn we de afgelopen jaren geconfronteerd met een aantal missers van Openbaar Ministerie en politie, die gekwalificeerd werden onder de noemer "tunnelvisie".¹⁰ Zo'n tunnelvisie treedt op als in een strafzaak alle informatie zodanig wordt geïnterpreteerd dat deze alleen maar serieus wordt genomen als ze bijdraagt aan de reeds bestaande overtuiging dat de juiste dader gearresteerd is. Alle informatie die een andere richting uitwijst wordt daarbij stelselmatig genegeerd of gebagatelliseerd.

Bestaat het risico dat een dergelijke tunnelvisie ook optreedt in het veiligheidsbeleid? En waarin kan een dergelijke tunnelvisie zich dan uiten?

Een focus op veiligheidsvragen kan er in elk geval toe leiden dat andere problemen (sociale zaken, onderwijs, huisvesting etc.) te weinig aandacht krijgen, ondergeschikt worden aan veiligheidsproblemen of uitsluitend in het perspectief van veiligheidsvragen worden gezien. Om een voorbeeld te geven: in een nieuwjaarsartikel in de Britse krant The Guardian (januari 2007) noemde de huidige premier Gordon Brown onderwijs "het beste wapen tegen het

¹⁰ Voorbeelden zijn de Schiedamse parkmoord en de Puttense moordzaak.

terrorisme”. Nu hoeft dit nog niet van een tunnelvisie te getuigen, maar het kan wel dergelijke accenten krijgen als niet langer het onderwijs, maar terrorismebestrijding centraal staat.

- **Geanticiperde beslissingsspijt.**

Bij veel menselijk handelen vormt het willen voorkomen van spijt een belangrijke drijfveer. ‘Geanticiperde beslissingsspijt’, noemt Tijmstra dat.¹¹ ‘Stel je jonge moeders voor om hun pasgeboren baby 24 uur in een screeningskliniek te laten opnemen om daarmee een risico van 1 op 90.000 op een ernstige aandoening te voorkomen, dan is er grote bereidheid om dat te doen. Als je vervolgens uitlegt dat het risico op een verkeersongeval onderweg naar de kliniek ongeveer even groot is als het risico dat ze uitsluiten, dan blijft hun keuze ongewijzigd. De motivatie daarvoor is dan: “stel dat ons kind iets heeft, dat we hadden kunnen voorkomen”. Het lijkt er sterk op dat dit mechanisme ook speelt als het om veiligheidsvraagstukken gaat. De geanticiperde beslissingsspijt ligt hierbij niet zozeer bij individuele burgers, maar bij de overheid. Veiligheid – en dan in het bijzonder beveiliging tegen (terroristische) aanslagen – heeft bijzonder veel aandacht gekregen. Het lijkt erop dat de overheid bereid is veel te investeren om de kans op een aanslag te minimaliseren omdat ze niet de kans wil lopen het verwijt te krijgen dat een aanslag voorkomen had kunnen worden. De keren dat in Nederland een gewelddadige aanslag plaatsvond vanuit politieke of ideologische motieven (Fortuyn, van Gogh) heeft de overheid inderdaad het verwijt gekregen dat zij niet alle gedaan heeft om deze aanslag te voorkomen. Die verwijten hebben ertoe geleid dat besluiten zijn genomen om de kans op herhaling te minimaliseren. De instelling van het bureau van de Nationale Coördinator Terrorismebestrijding is daarvan een voorbeeld. De kans dat een Nederlander bij een terroristische aanslag omkomt, is nog altijd vele malen kleiner dan de kans dat hij/zij bij een verkeersongeluk het leven verliest. Toch lijkt het erop dat er momenteel veel meer aandacht en geld beschikbaar is om terroristische aanslagen te voorkomen dan om de verkeersveiligheid te vergroten. Hoe komt het dat het zo werkt en dat de meesten van ons het nog normaal en wenselijk vinden ook. Het is niet ver gezocht om te vermoeden dat ook hier de hypothese van geanticiperde beslissingsspijt een rol speelt.

- **Stigmatisering**

Stigmatisering wijst op het psychologisch verschijnsel dat de vijand meestal wordt afgeschilderd op een wijze die niet of maar deels overeenkomt met de realiteit: sterker, slechter, onbetrouwbaar. Vaak ook worden bepaalde eigenschappen aan een hele groep of een heel land toegekend: “de Russen”, “de moslims”, “de communisten”. De al dan niet vermeende slechte eigenschappen van de vijand vormden ten tijde van de Koude Oorlog mede een legitimatie voor de nucleaire afschrikking. Als de tegenstander inderdaad zo slecht is, dan is het begrijpelijk en verdedigbaar dat je eventueel kernwapens tegen hem inzet. Dat het merendeel van de gevreesde Russen eerbare burgers waren die niets liever wilden dan in rust en vrede te kunnen leven, werd eigenlijk pas duidelijk nadat de muur was gevallen en onderlinge contacten mogelijk werden.

Na 11 september 2001 lijken vergelijkbare vijandbeelden van de Moslingemeenschap snel aan populariteit te hebben gewonnen. Op vaak simplistische wijze worden aan Moslims bepaalde eigenschappen toegeschreven: ondemocratisch, radicaal, fundamentalistisch,

¹¹ Tijmstra, T., ‘Het imperatieve karakter van medische technologie en de betekenis van ‘geanticiperde beslissingsspijt’, in: Berg, M. & A. Mol (red.) (2001), *Ingebouwde Normen. Medische Technieken Doorgelicht*, Utrecht, p. 40-45..

gewelddadig. De recente reacties op wandaden van een deel van de Marokkaanse jongeren hebben ook elementen van een generaliserend vijandbeeld. Dergelijke beelden worden overigens zeker niet door iedereen gedeeld. Daarnaast kan worden vastgesteld dat de overheden zich steeds heel terughoudend hebben opgesteld. In hun beleid maakten zij onderscheid tussen mogelijk verdachte of geradicaliseerde groepen of individuen en de rest van de bevolkingsgroep.

Ook in de internationale betrekkingen hebben zich nieuwe vijandbeelden ontwikkeld. Het begrip schurkenstaten, waarmee landen als Iran en Noord-Korea worden aangeduid is daarvan een voorbeeld. Het werken met dergelijke begrippen maakt 'normaal' diplomatiek contact bij voorbaat al bijna onmogelijk.

5. Relevantie voor Secure Haven

Wat is de relevantie van bovenstaande overwegingen voor het project Secure haven? Om deze vraag te beantwoorden worden eerste probleemstelling en doelstelling van het project omschreven.

De probleemstelling van het project Secure Haven luidt als volgt:

Hoe kan de (beveiligings)infrastructuur van de stad Den Haag - in het licht van haar positie als 'World Legal Capital'- zodanig worden vormgegeven dat deze kan bijdragen aan een beter internationaal leef- en vestigingsklimaat in de regio Den Haag ,waarmee een duurzame economische versterking van de Zuidvleugel kan worden bereikt?

In de aanvraag wordt de doelstelling als volgt nader omschreven:

“In Secure Haven Den Haag kunnen mensen zich zorgeloos en ongestoord in veilige gebieden en stromen bewegen en wordt toezicht ervaren als veiligheid, dienstbaarheid, en comfort. Het fundament van de Secure Haven vormt een zorgvuldige combinatie van toezicht, identificatie en authenticatiemiddelen en een integratie van toezicht- en regelsystemen in zowel het openbare als in het privé domein. De realisatie van de Secure Haven vindt plaats door een integrale, robuuste en efficiënte dienstverlening en incidentafhandeling en creëert een prettige omgeving met veiligheidsperceptie, verblijfsgemak en communicatie op topniveau. De combinatie van bedrijven, kennisinstellingen, uitvoeringsorganisaties en de gemeente Den Haag heeft zodoende een uitdaging waarbij hoogwaardige veiligheidstechnologie op vaak creatieve wijze kan worden gecombineerd met nieuwe vormen van dienstverlening. Hierbij dient Secure Haven Den Haag tegelijk als doel, proeftuin en basis voor internationale export van deze aanpak.”

Deze formuleringen getuigen van een vrolijke, leefbare, ja optimistische uitstraling: veiligheid wordt niet geassocieerd met beelden van bijvoorbeeld hekken, camera's of gewapende politiemensen, maar eerder met een open samenleving waar iedereen kan gaan en staan waar hij of zij wil. Maar het blijft wel een (deel van de) samenleving waarin veiligheid voorop staat: integraal, robuust en efficiënt. Maar wat zijn de valkuilen? Redenerend vanuit de begrippen geanticiperde beslissingsspijt, tunnelvisie en vijandbeeld kunnen de volgende risico's worden benoemd:

- Een onevenredige prioriteit van veiligheid boven andere waarden als leefbaarheid en toegankelijkheid.
- SH als een soort compound voor een geprivilegieerde groep van diplomaten, expats en een Nederlandse upperclass.

- Ongelijke behandeling van personen en groepen met een bepaalde religieuze of nationale achtergrond op grond van al dan niet vermeende vijandbeelden.
- Constructie van SH die voortbouwt op huidige veiligheidsdreiging en daarmee te weinig oog heeft voor mogelijk veranderende veiligheidsrisico's.

Voor direct betrokkenen bij Secure Haven is het wel duidelijk dat de hier geschetste risico's een beeld schetsen dat ver staat van de wenselijke toekomstige realiteit van een Secure Haven. Dat betekent echter niet dat het niet van belang is te wijzen op deze risico's, omdat de realisering van Secure Haven zal plaatsvinden in een sociale en politieke omgeving waar dergelijke invullingen kan aansluiten bij de visies van een deel van de betrokken actoren. De veiligheidsfilosofie die aan Secure haven ten grondslag ligt wordt verder uitgewerkt in het tweede deel van deze paper.

III MET LEGO OP WEG NAAR VEILIGHEID 2.0 Laurens Mommers, Miguette Jadoul, Koos van der Bruggen

In de film ‘Fahrenheit 9/11’ schetst Michael Moore op zijn bekende wijze een complot van de Bush-regering om de Amerikaanse bevolking niet alleen dom en onwetend, maar vooral ook bang te houden. Angst is een slechte raadgever, maar dat geldt niet wanneer jij de angstigen probeert te besturen, en zij door hun angst naar jou luisteren. Angst aanjagen beschouwen we echter als een immoreel sturingsmechanisme. Angst aanjagen is dan ook het laatste dat een Secure Haven moet doen. Angst kan gemakkelijk ontstaan door een illusie van *onveiligheid* op te wekken. Dat dreigt al te gebeuren door de naam ‘Secure Haven’. Immers, een Secure Haven, hoe ruim ook vormgegeven, zal altijd worden begrensd – en hoe veilig is het dan achter die grens? Moeten we ons onveilig voelen wanneer we de Secure Haven verlaten? En voedt de nadruk op ‘security’ niet juist die angst?

Secure Haven als een doos Lego

Dit essay gaat in op de vraag wat volgens ons de visie op veiligheid van het Secure Haven project zou moeten zijn. Als zodanig raakt het aan de fundamenteën van het project, want als een Secure Haven, zoals we in dit essay stellen, eigenlijk geen ‘Secure Haven’ mag heten, geen blauwdruk mag opleveren, en vooral draait om het creëren van gunstige randvoorwaarden voor veiligheidsverschaffing, dan past het wél om aan te geven hoe je die randvoorwaarden creëert. Een doos Lego bevat losse elementen en een instructie om er een object (of meerdere objecten) van te bouwen. Het staat de gebruiker echter vrij om er andere dingen mee te maken. Door de werking van Lego leent het zich zowel voor geleid als voor vrij gebruik. Een van de weinige dingen waar de gebruiker zich aan moet conformeren (wil hij optimaal gebruik maken van de bouw mogelijkheden), is de bevestigingsmethode voor de blokjes. Die minimale eis levert een maximale bruikbaarheid op. De doos Lego levert een bruikbare metafoor op voor een Secure Haven: minimale ontwerpprincipes met maximale impact (veiligheid, leefbaarheid) tot gevolg, en een optimale mogelijkheid om creativiteit tot uiting te brengen. Door steeds nieuwe invalshoeken te introduceren en nieuwe oplossingen voor te stellen, voorkom je een kokervisie. Bovendien kun je door de modulaire bouw sneller inspelen op veranderingen in omstandigheden, en de duurzaamheid van veiligheidsoplossingen vergroten door hun herbruikbaarheid.

Lego biedt dus vrijheid, en een Lego-achtige, modulaire ‘gereedschapskist’ voor Secure Haven is een belangrijke manier om allerlei inperkingen van vrijheden te voorkomen, zoals de ‘virtuele dwangbuizen’ die voortvloeien uit veel toepassingen van informatie- en communicatietechnologie, bijvoorbeeld digitale formulieren die zich nu eenmaal gemakkelijk voor rigide keuzeschema’s lenen. Met de opkomst van controlepoortjes breiden de virtuele dwangbuizen zich uit naar de reële wereld. Ontwerpers van systemen kunnen geen rekening houden met situaties die niet te voorzien zijn. Te voorzien is echter dat onvoorziene situaties zich wél zullen voordoen.

Als ontwerpprincipe is dat geen gemakkelijk in te calculeren omstandigheid. De meeste systemen zullen convergeren met hun gebruik: de systemen worden aangepast, de gebruikers passen zich aan. Dat laatste is vaak onwenselijk, en moet daarom bij de ontwikkeling en toepassing van de Secure Haven ‘gereedschapskist’ worden voorkomen.

Subjectieve en objectieve veiligheid

Er is niet altijd een directe causale relatie tussen objectieve onveiligheid en subjectieve onveiligheid. Beide kunnen sterk van elkaar afwijken als gevolg van bijvoorbeeld media-aandacht voor specifieke dreigingen, interpretatie van statistieken, persoonlijke ervaringen, en

omstandigheden in de leefomgeving. Omdat de subjectieve veiligheid verband houdt met levensgeluk, en Secure Haven zich ook op de kwaliteit van de leefomgeving richt, speelt verbetering van deze subjectieve veiligheid een belangrijke rol in het Secure Haven concept. Binnen Secure Haven willen we graag de convergentie van subjectieve en objectieve veiligheid bevorderen. Als de objectieve veiligheid groot is, dan zouden we kunnen bijdragen aan de positieve veiligheidsbeleving door de kennis van de objectieve veiligheid te vergroten. Uiteraard zijn er grenzen aan de convergentie; iemand met vliegangst is doorgaans niet geholpen met statistieken over vliegveiligheid.

Handelen versus nalaten

Bij het nemen van individuele veiligheidsmaatregelen speelt vooral dat mensen toekomstige spijt door een verkeerd gemaakte keuze willen voorkomen. Dit wordt 'geanticipeerde beslissingsspijt' (anticipated decision regret) genoemd (zie bijv. Tijmstra 2001). Risico's die verminderd kunnen worden door menselijk ingrijpen krijgen in zo'n situatie meer aandacht dan risico's waarop de menselijke invloed miniem is. Dat kan tot een scheefgroei leiden in de verhouding tussen risicovermindering en financiële investering voor verschillende maatregelen. Deze geanticipeerde beslissingsspijt ligt in casu vooral bij de overheid. Veiligheid – en dan in het bijzonder beveiliging tegen (terroristische) aanslagen – heeft bijzonder veel aandacht gekregen. Het lijkt erop dat de overheid bereid is veel te investeren om de kans op een aanslag te minimaliseren omdat ze niet de kans wil lopen het verwijt te krijgen dat een aanslag voorkomen had kunnen worden. Dat die kans überhaupt wordt gereduceerd, kan vermoedelijk niet met cijfermateriaal worden onderbouwd. De kans dat een Nederlander bij een terroristische aanslag omkomt, is nog altijd vele malen kleiner dan de kans dat hij bij een verkeersongeluk het leven verliest. Toch lijkt het erop dat er momenteel veel meer aandacht en geld beschikbaar is om terroristische aanslagen te voorkomen dan om de verkeersveiligheid te vergroten. Vanuit een streven naar optimale allocatie van middelen om risico's te reduceren, is dit geen rationele strategie. Vanuit geanticipeerde beslissingsspijt is zo'n keuze wellicht wél te beredeneren. Door betere communicatie en meer kennisverschaffing kan dit type keuzes wellicht worden gerationaliseerd. Moeten dilemma's over weging van verschillende belangen explicieter aan burgers worden voorgelegd? Is het faciliteren van politieke keuzes op grond van rationele argumenten misschien een van de essenties in het kader van Secure Haven? Maar wie legt de grens tussen irrationele en rationele argumenten? Is angst wellicht toch een goede raadgever? Wij vinden van niet.

Risicosubstitutie

Verschiedende risico's worden met regelmaat door media en politiek voor het voetlicht gebracht. Het gaat om heel diverse risico's, zoals terroristische aanslagen, criminaliteit, natuur- en milieurampen en rampen veroorzaakt door menselijk handelen of nalaten. Doorgaans leidt die aandacht tot een 'opwaartse druk' op de overheid: de druk om te handelen en risico's te reduceren. Soms is dat handelen zinnig. Zo zal een consistente, grondige inspectie op vuurwerkopslag waarschijnlijk leiden tot een vermindering van risico's op ontploffing.

Diffuse risico's, zoals risico's van aanslagen vanuit de georganiseerde misdaad of het terrorisme, zijn veel moeilijker aan te pakken. Een sluimerende ramp in een vuurwerkfabriek trekt zich als het ware niets aan van zijn locatie en omstandigheden. Een terrorist die wordt geconfronteerd met een intern streng beveiligde luchthaven, overweegt om met een bus explosieven de hoofdingang te rammen, of zo inventief te zijn dat hij alsnog met bom en al de luchthaven binnenkomt. Zo leidt elke zonering eigenlijk per definitie tot verandering en verplaatsing van terroristische risico's, niet tot complete reductie ervan. De aanslagen van 11 september 2001 vormen hiervan een goed voorbeeld. Ongetwijfeld was sinds de eerdere

aanslagen in de kelder van het WTC de bewaking verscherpt. Wellicht zou een terrorist die opnieuw een bom in zijn auto die kelder in wilde rijden inderdaad zijn onderschept. Een onverwachte 'nieuwe' vorm van terrorisme schokt dan de wereld, en onmiddellijk worden er maatregelen genomen om *die* vorm van terrorisme voortaan te voorkomen. Met de 'innovativiteit' van terroristen wordt echter te weinig rekening gehouden. Door de traditionele bureaucratische instelling van overheidsorganisaties is het niet gemakkelijk om doeltreffend te reageren op het handelen van organisaties die op een geheel andere wijze opereren. Een deel van de vraag hoe om te gaan met dreiging moet dan ook worden 'beantwoord' met de vervolgvraag hoe je in overheidsverband creativiteit kunt bevorderen, zowel in het bedenken van scenario's als in het bedenken van manieren om met die scenario's om te gaan.

Engineering versus originaliteit

Het model van risicoreductie dat meestal wordt gebruikt, lijkt het meeste op het model dat in de luchtvaart gebruikt wordt. Een ongeval wordt grondig onderzocht, de oorzaak doorgaans gevonden, en er worden maatregelen genomen om herhaling van vergelijkbare incidenten te voorkomen. Een vliegtuig is echter aan weinig verandering onderhevig. Het helpt dus om bestaande incidenten te analyseren om toekomstige incidenten te voorkomen. Dat geldt in veel mindere mate voor terrorisme en criminaliteit. Welk model werkt wel? Zoals we geen invloed hebben op aardbevingen, en hoogstens de gevolgen ervan kunnen proberen te verminderen, zo is er een grens aan de reduceerbaarheid van bepaalde risico's. Dat geldt voor natuurrampen, omdat we niet kunnen ingrijpen in de oorzaken ervan, en voor terrorisme, waarvan we creativiteit maar beperkt kunnen inschatten. Het plaatsen van poortjes en camera's zal dus altijd maar een beperkt deel van een oplossing zijn: de protocollaire reactie op bekende vormen van verstoring gedrag. Daarnaast moeten preventieve maatregelen voorkomen dat terroristische plannen überhaupt worden uitgedacht. Proactieve opsporing en vooral infiltratie moeten de creativiteit van terroristen tijdig signaleren om nieuwe, creatieve tegenmaatregelen te kunnen nemen. In dit licht is de metafoor van 'terrorisme als kunst' van de Leidse hoogleraar Bob de Graaff, een nuttige. Terrorisme als de creatie van iets nieuws, dat de aandacht vraagt dan wel opeist, net als kunst.

Onverstoorbaarheid

De reactie van een stad als Londen, die veel aanslagen te verwerken krijgt, is doorgaans te duiden als 'onverstoorbaar'. Onverstoorbaarheid – iets wezenlijk anders dan onverschilligheid – is het achterwege laten van 'overreactie'. Geen hysterie, geen onderkoeldheid, maar een gepaste, evenredige en kalme reactie. Zo'n reactie zal het terrorisme niet in de kaart spelen, in tegenstelling tot de maatregelen die bijvoorbeeld na de gebeurtenissen van 11 september werden genomen, zoals een inval in Afghanistan. Zo'n overreactie – bedoeld om aan te tonen dat je serieus iets aan terrorismebestrijding doet – laat duidelijk een gebrek aan onverstoorbaarheid zien. In goed Nederlands: je laat je uit de tent lokken. Dat is een reactie die terroristen, columnisten en kunstenaars graag zien. Kun je onverstoorbaarheid als organisatie of als overheid internaliseren? Ja, dat kan, als je goed in de gaten houdt dat die onverstoorbaarheid niet op onverschilligheid gaat lijken. Het vereist dat je voorbereid bent op het feit dat je niet overal op voorbereid kunt zijn, en snel en kalm kunt reageren op calamiteiten. Goed uitgedragen onverstoorbaarheid wordt overgenomen door burgers, zodat paniek en overreacties uitblijven. Door onverstoorbaar te zijn, kan een deel van het (al dan niet vermeende) onveiligheidsprobleem opgelost worden. Onverstoorbaarheid gaat goed samen met een optimale (rationele) allocatie van middelen voor het vergroten van veiligheid: je doet het mogelijke, binnen de grenzen van het redelijke, en bereikt zo optimale veiligheid, maar geen maximale veiligheid.

Geweldsmonopolie

Een van de opvallende reacties op al de veiligheidsproblemen voortvloeiend uit het internationale terrorisme was een (hernieuwd) beroep op de verantwoordelijkheid van de overheid en een herwaardering voor de rol van de staat als uiteindelijke hoeder van die veiligheid. Kort na 11 september schrijft Francis Fukuyama heel treffend dat Microsoft geen vliegdekschepen stuurt.¹² En dat is maar goed ook, als we aannemen dat de moraliteit van democratische rechtsstaten op een hoger plan staat dan die van grote ondernemingen, die immers een vrij eendimensionale sturing op basis van hun (geldelijke) belangen kennen. Voor een serieuze interventie in een conflict is toch een staat met een geweldsmonopolie nodig. De nieuwe veiligheidsvragen hebben geen einde gemaakt aan de tendensen naar liberalisering en globalisering, maar wel duidelijk gemaakt dat er domeinen zijn, waarin toch in de eerste plaats een publieke en politieke verantwoordelijkheid geldt. En die verantwoordelijkheid wordt – meer dan in het verleden – doorvertaald naar lagere overheden. Natuurlijk ligt de verantwoordelijkheid voor politietaken op lokaal en regionaal vlak. Maar onder de noemer integrale veiligheid is die taakstelling de afgelopen jaren aanzienlijk opgerekt. Voor het bevorderen van objectieve veiligheid, maar vooral ook van subjectieve veiligheid (door het vergroten van de institutionele onverstoorbaarheid) is transparantie in verantwoordelijkheden en bevoegdheden van groot belang. Het risico dat er een vervloeiing of zelfs verwatering van jurisdicties plaatsvindt in een ‘Secure Haven’ is reëel. De verschillende beveiligings- en politiediensten zouden op verschillende terreinen of in verschillende zones qua competenties met elkaar in aanvaring kunnen komen, en de burger zou niet langer weten bij wie aan te kloppen, en wie waarvoor verantwoordelijkheid draagt. Uit anekdotisch bewijs moge blijken dat het zorgen voor veiligheid beter niet aan individuele burgers kan worden overgelaten. Het recht om wapens te dragen dat in delen van de Verenigde Staten als grondrecht wordt gezien, leidt bepaald niet tot grotere veiligheid. Een duidelijke scheiding tussen bevoegdheden tot gebruik van wapens en geweld tussen overheid en burgers is van cruciaal belang om een veiliger samenleving te creëren. Voor het behoud van deze scheiding en de legitimiteit van het geweldsmonopolie van de overheid is het dan wel van groot belang dat een hoog veiligheidsniveau wordt gegarandeerd.

Veiligheidsverschaffing Het geweldsmonopolie van de overheid houdt geen monopolie op veiligheidsverschaffing in. Veiligheid kan immers ook met allerlei andere middelen worden bereikt. Het gebruik van middelen die invloed hebben op de persoonlijke levenssfeer zou echter onder duidelijk verantwoordelijkheid en controle van de overheid moeten staan. ‘Invloed op de persoonlijke levenssfeer’ ontstaat al wanneer een stadswacht door je wijk wandelt, maar het palet aan potentiële invloeden behelst ook zaken als cameratoezicht, toegangscontroles en opslag van verkeersgegevens m.b.t. elektronische communicatie. Er kan een uitruil plaatsvinden tussen het inzicht dat de overheid heeft in de persoonlijke levenssfeer en de veiligheid die zij kan verschaffen. Die uitruil kan plaatsvinden met instemming van een burger. Daarbij zijn inzicht in de uitruil bij de burger, en controle op de uitoefening van bevoegdheden door de overheid cruciaal. Die controle is in een democratische rechtsstaat op meerdere manieren tot uiting gebracht, bijv. in het bestuursrecht. Deze waarborgen bestaan niet in horizontale relaties tussen burgers onderling en tussen burgers en bedrijven. Het is daarom van belang om de meer ingrijpende maatregelen wat betreft de uitvoering uitsluitend in de handen van de overheid te leggen, en overigens de horizontale relaties – die wél van groot belang zijn – met waarborgen te omkleden. De meest voor de hand liggende

¹² Francis Fukuyama (2002), “De staat is terug.”. In: *Na de aanval. De wereld sinds 11 september*. Amsterdam/Rotterdam,, p. 229-235

grensbepaling voor het primaat van de overheid bestaat uiteraard daar waar wettelijke bepalingen particulier optreden verbieden of slechts onder aanvullende condities toestaan.

Veiligheid noodzakelijk voor grondrechten

In een onveilige samenleving kunnen grondrechten niet of nauwelijks worden gerespecteerd. Toch wordt veiligheid vaak als reden opgevoerd om grondrechten ‘opzij te zetten’. Die ‘noodzaak’ speelt vaak bij de introductie van nieuwe wetgeving die om redenen van veiligheid nodig zou zijn, en waarbij bijvoorbeeld de privacy wordt ingeperkt. Een concreet voorbeeld is de verlenging van de termijn voor de bewaring van verkeersgegevens van 6 naar 12 maanden in Nederland. In werkelijkheid vormen veiligheid en grondrechten een vrijwel onafscheidelijk duo. Zij dienen elkaar in evenwicht te houden, zodat de bemoeienis van de staat met het individu wordt ingeperkt, en op haar beurt de vrijheid van het individu niet de veiligheid van anderen in gevaar brengt. In plaats van te stellen dat de veiligheid gebaat is bij beperking van grondrechten, zijn het vooral de *maatregelen* die bedoeld zijn om veiligheid te vergroten die een negatief effect op de reikwijdte van grondrechten kunnen hebben. Door die maatregelen aan een kritische blik te onderwerpen, kan de aantasting van grondrechten worden verminderd, worden vermeden, of afhankelijk worden gemaakt van individuele keuzes. Die keuzes zijn er tot op zekere hoogte al: als ik niet aan de uitgebreide veiligheidscontroles onderworpen wil worden, dan hóef ik natuurlijk niet in een vliegtuig te stappen. Ik hóef geen persoonlijke OV-chipkaart te nemen. En ik hóef niet op internet. Maar het leven wordt er vaak wel een stuk gemakkelijker door.

Veiligheid 2.0

Gezien de geschetste problemen en dilemma’s bij het verschaffen van veiligheid, kunnen we constateren dat de overheid niet altijd de juiste keuzes maakt. Zo is de vraag hoe nuttig het is om veel geld te steken in terrorismebestrijding, terwijl die middelen bij allocatie aan ‘safety’-risico’s mogelijk een veel groter effect zouden hebben. Het is tijd om de risico’s van intentioneel menselijk handelen op geheel andere wijze aan te pakken dan tot nu toe gebruikelijk. Het is tijd voor Veiligheid 2.0. TomTom maakt gebruik van web-2.0-technieken om zijn kaarten te verbeteren. Door de bijdragen van talloze weggebruikers neemt de kwaliteit van de kaarten toe, en staat een automobilist minder vaak voor een afgesloten weg of een niet-ontsloten woonwijk. Hoewel iedereen natuurlijk belang heeft bij goede kaarten, is het geen vanzelfsprekendheid dat individuen daaraan bijdragen. Op het eerste gezicht zou je een ‘Tragedy of the Commons’¹³ verwachten, waarbij (in het klassieke voorbeeld) geen gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt genomen voor het gebruik van eindige hulpbronnen. Die eindige hulpbronnen zijn niet op dezelfde manier aan de orde in de TomTom-casus als in de traditionele ‘Tragedy of the Commons’. Eindig is hier in de eerste plaats de menselijke arbeid, nodig voor het onderhouden van het gezamenlijke systeem. Toch zou je verwachten dat, hoe meer mensen er belangeloos bijdragen zouden moeten bijdragen om een systeem in stand te houden, hoe minder mensen dat daadwerkelijk zouden doen. Toch treedt die situatie niet op. Misschien ligt de verklaring daarvoor in de specificiteit van de bijdrage. In de Tragedy of the Commons gaat het om het gebruik van tamelijk homogene bronnen, zoals lucht of radiospectrum. Bij het maken van een kaart of het meeschrijven aan Wikipedia etaleer je heel specifieke kennis op een heel specifiek gebied, dat minder ‘abstract’ is dan een homogeen goed.

Veiligheid 2.0 is een concept waarbij minder hiërarchisch wordt gewerkt dan in de gebruikelijke veiligheidsverschaffing. Het zou moeten drijven op de informatievoorziening

¹³ Garrett Hardin (1968), “The Tragedy of the Commons”, *Science*, Vol. 162, No. 3859 (December 13, 1968), p. 1243-1248.

(zowel intelligence als kennis) tussen burgers onderling, tussen burgers en overheden, en tussen overheden onderling. Vermijding van kokervisie, snelle en effectieve articulatie van signalen en efficiënte uitwisseling van informatie moeten de objectieve én subjectieve veiligheid van burgers verhogen. Technologie is daarbij een middel, geen doel, en het individu weegt even zwaar als het collectief.

IV VEILIGHEIDSFILOSOFIE IN EEN NOTENDOP

- Streef niet naar maximale, maar naar optimale veiligheid.
- Veiligheid is in de eerste plaats een publieke taak.
- Het geweldsmonopolie blijft bij de overheid.
- Veiligheid en grondrechten kunnen niet zonder elkaar bestaan.
- Wijs middelen toe naar hun te verwachten opbrengst.
- Differentieer de aanpak naar de aard van het veiligheidsrisico.
- Creëer geen angst.
- Bevorder convergentie tussen subjectieve en objectieve veiligheid.
- Streef naar optimale transparantie in veiligheidsverschaffing.
- Bevorder de interactie tussen overheid en burgers.
- Handel alleen indien de veiligheid dat vereist.
- Laat altijd ruimte voor verandering in je benadering van veiligheid.
- Anticipeer met creativiteit op intentionele veiligheidsdreigingen.
- Wees realistisch in veiligheidsambities.
- Veiligheidsverschaffing is een verantwoordelijkheid van iedereen.